

Bevolkingskernen 2001–2006

Groei van dorpen, steden en agglomeraties

Niek van Leeuwen en Willem Regeer

Door toepassing van nieuwe methodieken en de beschikbaarheid van nieuwe bestanden kunnen voorlopige cijfers over Nederlandse bevolkingskernen worden afgeleid. Voor het jaar 2006 zijn 2139 dorpen, steden en agglomeraties afgebakend. Ruim 7,5 miljoen inwoners wonen in kernen met minimaal 50 duizend inwoners. In de periode 2001–2006 is in 55 procent van de kernen de bevolking toegenomen. In 77 procent van de kernen nam het woningaanbod toe. Stedelijke kerngroepen bevatten in 2006 relatief meer inwoners dan in 2001. Bij binnenlandse verhuizingen trekt 43 procent van het aantal personen weg uit eigen dorp of stad. Vanuit landelijke kernen wordt daarbij de voorkeur gegeven aan een grotere, stedelijkere kern.

1. Inleiding

Vanaf de volkstellingen van 1920 heeft het CBS tabellen gepubliceerd op het niveau van aaneengesloten bebouwing of groepen van bebouwing, de zogenoemde 'bewoonde oorden'. Bij de volkstellingen van 1960 en 1971 zijn voor het laatst tabellen gepubliceerd waarin het onderscheid werd gemaakt tussen bebouwd gebied en de verspreide bebouwing daarbuiten.

De afbakening van bevolkingsconcentraties is in 2005 weer opgepakt in het kader van het volkstellingenproject 2001 van Eurostat (Vliegen en Van Leeuwen, 2006a-e). Die exercitie is mogelijk geworden doordat een eenduidige omschrijving beschikbaar is gekomen van een bevolkingscluster en het onderscheid met het buitengebied (UNCS, 1998) en van een aantal geometrische bestanden zoals het Bestand Bodemgebruik en het Nationaal Wegenbestand. Het Bestand Bodemgebruik bevat de geometrie van het landgebruik in Nederland. Op basis van de contouren van dit bestand vindt de definitieve begrenzing van een bevolkingskern plaats (Vliegen en Van Leeuwen 2003; Vliegen et al., 2006).

Vooruitlopend op de publicatie van het Bestand Bodemgebruik 2006 in 2009, is het nu al mogelijk om met de beschikbare geometrische bestanden en in combinatie met het gebruik van registers een voorlopige afbakening uit te voeren. De criteria voor het afbakenen zijn opgenomen als bijlage 1. (Vliegen et al., 2006). Bijlage 2 biedt een overzicht van de nieuwe bronnen en bestanden.

2. Definitie en voorlopige afbakening van bevolkingskern

Een bevolkingskern bestaat uit minimaal één aaneengesloten woongebied, aangevuld met aanliggende terreinen met

een industrieel landgebruik en aan het woongebied grenzende terreinen met een functioneel landgebruik voor dit woongebied. Een aldus afgebakende kern bevat een regelmatig stratenpatroon en is van enige omvang.

De afgebakende bevolkingskern bestaat uit een morfologisch aaneengesloten bebouwd gebied dat niet door administratieve grenzen wordt doorbroken. Kaart 1 toont de relatie tussen de ligging van bevolkingskernen en gemeentegrenzen. De kern Groot-Amsterdam is verspreid over 9 gemeenten. Andere gemeenten kunnen daarentegen wel meer dan 10 bevolkingskernen bevatten.

3. Aantal bevolkingskernen

Met de gebruikte afbakingsmethode worden 2139 bevolkingskernen afgebakend per 1 januari 2006. In grootte variëren deze van de landelijke kern Idskenhuisen-Haven (in de gemeente Skarsterlân) met 18 inwoners, tot de stedelijke agglomeratie Groot-Amsterdam met 987 duizend inwoners (ter vergelijking: de gemeente Amsterdam zelf heeft 743 duizend inwoners). De afbakening van 2001 leverde nog 2026 kernen op. Vergeleken met die afbakening zijn vooral veel nieuwe kleine kernen toegevoegd.

Geheel vergelijkbaar zijn beide afbakeningen niet. Verschillen met de begrenzing van 2001 volgen ten eerste uit de consequent gehanteerde ondergrens van 25 woningen of 50 personen. Ten tweede bevat de versie van 2001 onnauwkeurigheden, omdat het aantal woningen en inwoners niet altijd geheel correct aan een kern kon worden toegekend. Daarnaast biedt geautomatiseerde clustering van woningen een verbeterde mogelijkheid om de afbakening van woongebied volgens beslisregels van het Bestand Bodemgebruik af te leiden.

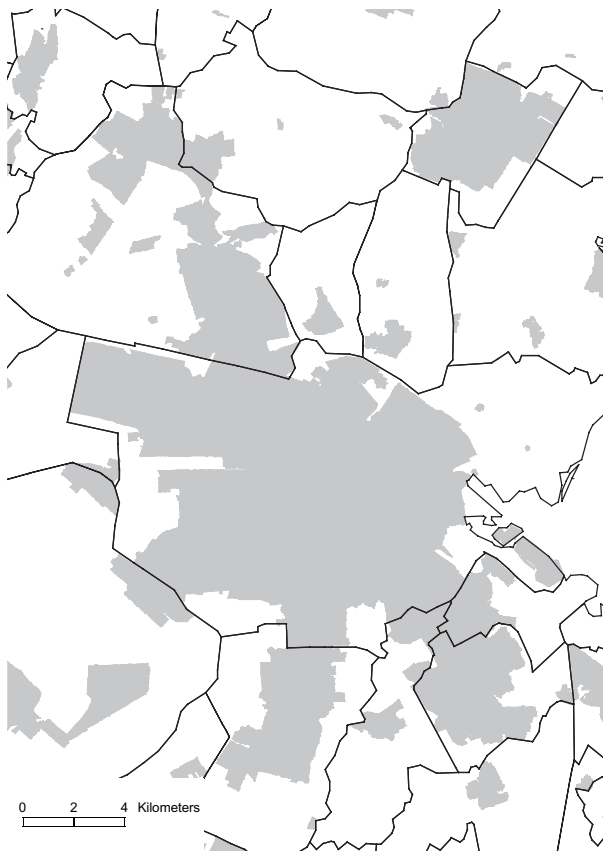
Van de nieuwe toegevoegde kernen van 2006 zijn het aantal inwoners en woningen geteld in 2001. Wanneer aan een van de ondergrenzen wordt voldaan en ook de morfologie overeenkomt met die van een bevolkingskern, is een kern alsnog toegevoegd aan de set kernen van 2001.

Aanpassing aantal kernen in 2001

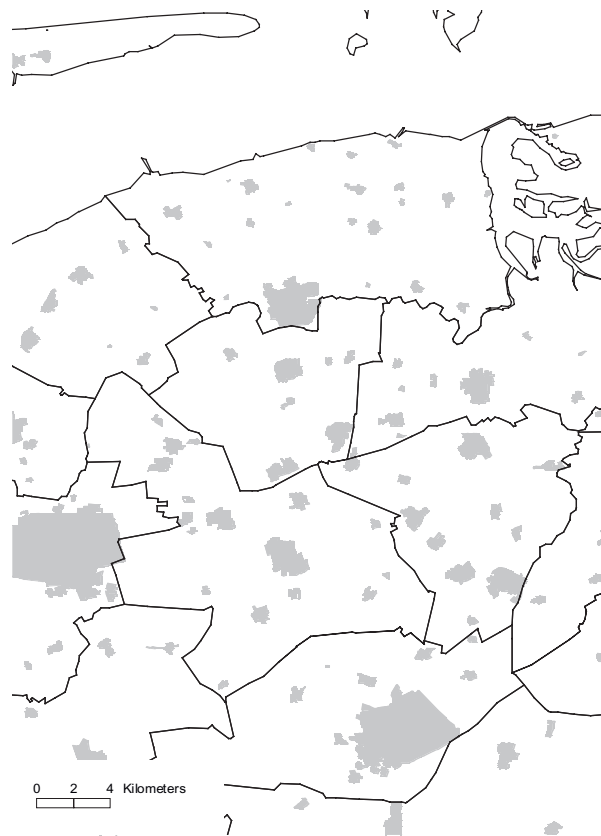
Op de oorspronkelijke 2026 kernen uit de eerste afbakening zijn de volgende mutaties doorgevoerd. De kern Dordrecht/Zwijndrecht/Papendrecht is hernoemd in Groot-Dordrecht. De kern Westernieland voldeed niet aan de eisen van morfologie van een bevolkingskern en is afgevoerd. Een drietal kernen is gesplitst, omdat woongebieden van deze kernen meer dan 200 meter van elkaar gescheiden bleken en deze woongebieden niet door een functioneel terrein waren verbonden. Dit betrof Helmond/Stiphout, dat is gesplitst in de nieuwe kernen Helmond en Stiphout. De kern Emmen is

1. Ligging bevolningskernen ten aanzien van gemeentegrenzen, 2006

Kern Groot - Amsterdam

Kernen in gemeenten oostelijk en noordoostelijk van Leeuwarden

gesplitst in Emmen en Emmen-zuid. Als derde is de kern Uithuizen gesplitst in de kernen Uithuizen-kern en Uithuizen-oost.

In totaal zijn 94 nieuw afgebakende kernen toegevoegd aan de 2026 kernen van 2001 die aan de nieuwe eisen van morfologie en een minimumomvang van 25 woningen of 50 inwoners voldoen.

Dit brengt het nieuwe aantal kernen voor het jaar 2001 op 2122. De kleinste kern Rhenen-Cuneraweg bevat 1 inwoner en 25 nieuwbouw woningen. De agglomeratie Groot-Amsterdam bevat in 2001 ruim 975 duizend inwoners.

Aantal kernen in 2006

Bij de begrenzing van de bevolkingskernen van 2006 is een aantal kernen uit 2001 samengevoegd omdat daar het aantal woningen is uitgebreid. Het nieuw ontstane woongebied bevindt zich hierdoor minder dan 200 meter (over de weg) van elkaar verwijderd of wordt alleen door bouwterrein gescheiden. De volgende kernen uit 2001 zijn op deze manier samengevoegd tot één kern:

De kernen Vleuten en De Meern/Leidsche Rijn zijn opgegaan in de kern Groot-Utrecht. Hendrik-Ido-Ambacht/Oostendam is samengevoegd met Groot-Dordrecht. De kern Eindhoven-Welschap is opgegaan in de kern Groot-Eindhoven; Bavel in Breda; Nieuwe Niedorp-noord in Winkel; Noordseschat in Hoogeveen; Huissen-Het Zand in Huissen;

Dalem in Gorinchem; Sevenum-De Krukken in Sevenum; Hegelsom in Horst; en Gebroek in Echt/Schilberg. De nieuwe kern Berkel/Rodenrijs/Bergschenhoek is gevormd door samenvoeging van de oude kernen Berkel/Rodenrijs en Bergschenhoek en de nieuwe kern Numansdorp/Middelsluis is ontstaan door samenvoeging van Numansdorp en Middelsluis.

Naast deze samenvoegingen is het aantal kernen uitgebreid met 31 nieuwe kernen die aan de minimumeisen van het aantal woningen of inwoners voldeden, waardoor de kernafbakening voor het jaar 2006 in totaal 2139 kernen kent, 17 meer dan in 2001.

4. Resultaten afbakening bevolkingskernen 2006: omvang en ontwikkeling

Ten opzichte van 2001 is het aantal inwoners in landelijke kernen (kernen met minder dan 10 duizend inwoners) met 4,7 duizend afgenomen (*tabel 3*). Het aantal inwoners in stedelijke kernen (met 10 duizend of meer inwoners) is met 338 duizend toegenomen. De verdeling van het aantal inwoners naar kerngrootte verschuift daarmee in het voordeel van de stedelijke kernen (*staat 1*). De toename van het aantal inwoners in een omgeving met een hoge concentratie van wonen en activiteiten is eerder geconstateerd (Van Leeuwen, 2006).

Staat 1
Aandeel inwoners naar kerngrootte

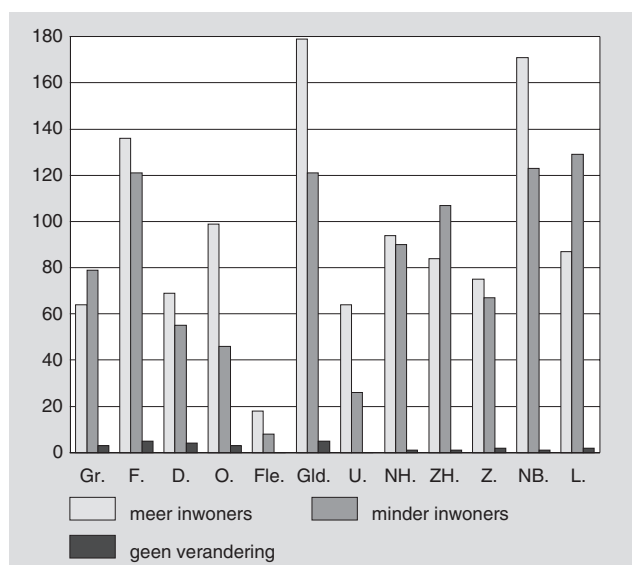
Inwoners per kern	2001	2006
	%	
500 000 of meer	15,6	15,5
200 000 tot 500 000	4,8	6,3
100 000 tot 200 000	14,4	13,3
50 000 tot 100 000	11,2	11,3
20 000 tot 50 000	14,7	15,1
10 000 tot 20 000	10,1	9,9
5 000 tot 10 000	7,3	7,1
2 000 tot 5 000	6,6	6,7
1 000 tot 2 000	3,0	2,9
500 tot 1 000	1,6	1,6
Minder dan 500	1,1	1,1
Buiten kern	9,6	9,2
Totaal	100,0	100,0

Tabellen 1 en 2 geven een cijfermatig beeld van de verspreiding van kernen, inwoners en woningen naar grootteklasse en provincie. Friesland heeft, blijkens *tabel 1*, de meeste zeer kleine kernen, te weten 123. In die kernen woont bijna 6 procent van de Friese bevolking. Zuid-Holland telt vijf kernen met 100 duizend inwoners of meer. Hier woont meer dan 64 procent van de bevolking van die provincie. In totaal wonen 1,5 miljoen personen in verspreide bebouwing buiten de kernen. In de provincie Drenthe woont 20 procent van de bevolking buiten de bevolkingskernen. In Groningen, Friesland, Overijssel, Gelderland en Zeeland is dat meer dan 12 procent. Het landelijk gemiddelde is 9 procent.

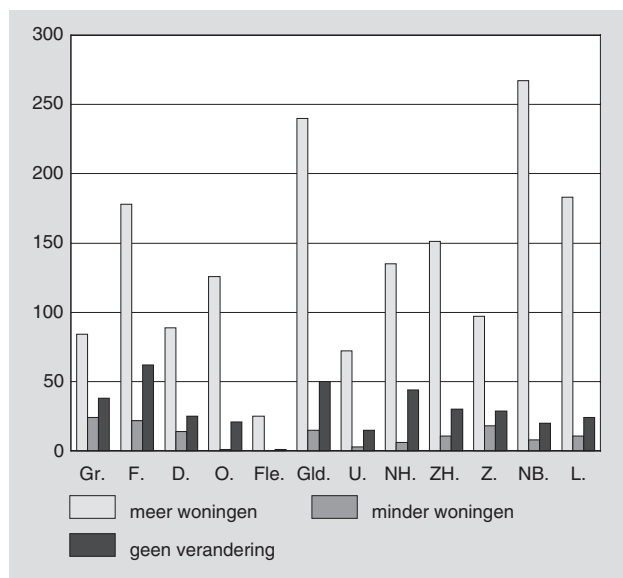
Het aantal inwoners in de kernen is toegenomen (*tabel 3*). In 55 procent van de bevolkingskernen is het aantal inwoners toegenomen en in 45 procent afgenomen (*grafiek 1*). In de provincies Groningen, Zuid-Holland en Limburg zijn meer kernen met een dalende dan met een groeiende bevolking. In Limburg is zelfs het totaal aantal inwoners in de kernen tussen 2001 en 2006 afgenomen.

Het aantal woningen neemt in 77 procent van de kernen toe. In slechts 6 procent van de kernen is het aantal woningen afgenomen en in 17 procent bleef het aantal woningen gelijk (*grafiek 2*).

1. Aantal bevolkingskernen per provincie naar veranderend inwonertal

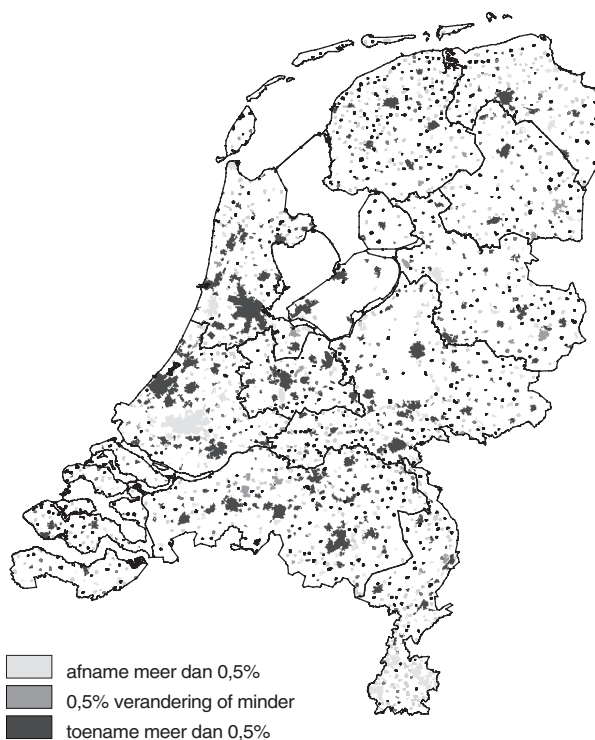

2. Aantal bevolkingskernen naar veranderende woningvoorraad

Kaart 2 toont de ligging van de kernen van 2006. Naast de ligging wordt ook een indicatie gegeven van de verandering van het inwonertal in de periode 2001–2006. Een aantal grotere steden, waaronder Groot-Rotterdam, Groot-Haarlem en Zwolle-kern, is meer dan 0,5 procent in bevolkingsomvang afgenomen. In deze steden is het aantal woningen minder dan 2 procent gegroeid. Enige regionale groepering van bevolkingsafname tekent zich af in Zuid-Limburg.

2. Verandering van het aantal inwoners per woonkern in de periode 2001–2006

5. Verandering door vestigingsoverschot

De toename van het aantal inwoners van bevolkingskernen tussen 2001 en 2006 kan worden verklaard uit geboorte- en vestigingsoverschotten. Er zijn in deze periode bijna 8 miljoen personen verhuisd, ongeveer de helft van het aantal inwoners. Daarnaast hebben zich ruim 0,5 miljoen personen vanuit het buitenland in ons land gevestigd en zijn 0,5 miljoen personen naar het buitenland vertrokken.

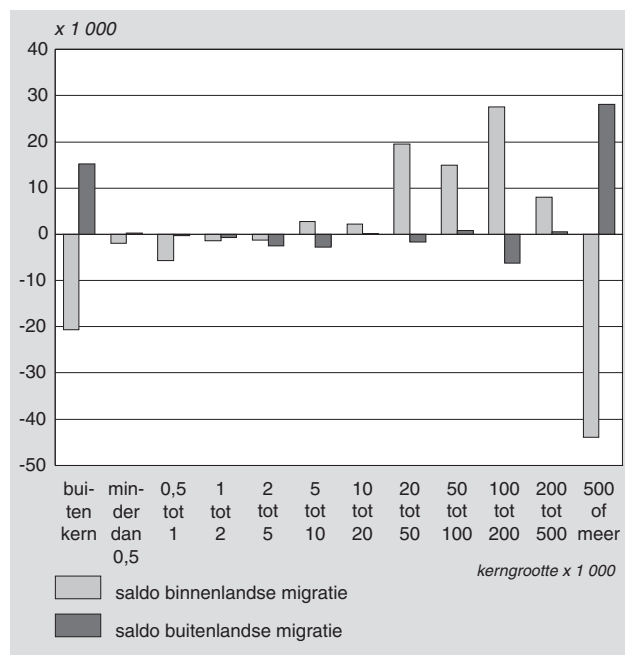
Emigratie en immigratie

De grootste immigratie-overschotten komen voor in de drie grootste steden (*grafiek 3*). Ten opzichte van 2001 is het aantal inwoners van deze kernen in 2006 hierdoor met 1,1 procent toegenomen. Het immigratieoverschot is het hoogst in Groot-'s-Gravenhage met 12,8 duizend, op korte afstand gevolgd door Groot-Amsterdam. Het immigratieoverschot van Groot-Rotterdam bedraagt 1,9 duizend personen. Kernen in de klasse tussen 100 duizend en 200 duizend inwoners en in de klassen tussen duizend en 10 duizend inwoners verliezen door een emigratie-overschot 0,3 en 0,2 procent van hun bevolking. Uit Groot-Heerlen en Tilburg emigreren ruim 2,5 duizend mensen meer dan er immigreren. In alle overige klassen van kernen verandert het inwonertal met 0,1 procent of minder.

Krimp en groei van kernen door binnenlandse migratie

De binnenlandse migratie is te onderscheiden in verhuizingen binnen de eigen kern en verhuizing tussen kernen. Verhuizing binnen de eigen kern heeft de voorkeur. Zo'n 57 procent van het aantal personen dat verhuist doet dat binnen dezelfde kern of blijft in het gebied buiten de kernen wonen. Bijna 43 procent verhuist naar een andere kern of vanuit het gebied buiten de kern naar een stad of dorp. Het landelijke beeld van de verhuizingen is niet veel anders: 61 procent van de bevolking verhuist binnen de gemeentegrenzen, 39 procent verhuist naar

3. Verandering van inwonertal door buitenlandse en binnenlandse migratie 2001-2006.

een andere gemeente. De voorkeur om binnen de eigen kern te verhuizen neemt toe naarmate de kernen groter worden (*staat 2*).

Verhuizingen tussen kernen

Populaire verhuisbestemmingen voor degenen die de bevolkingskernen verlaten, zijn de VINEX-locaties in de veelal grotere steden.

In iedere grootteklasse zijn kernen waar de bevolking toe- of afneemt als gevolg van verhuizing. Toch tekent zich enige clustering af (*grafiek 3*). In de twee grootste kernen wordt het immigratie-overschot overtroffen door de uitstroom van de zittende bevolking naar een kleinere kern of naar het

Staat 2
Aantal personen dat verhuist binnen en buiten de kern in de periode 2001–2006

Grootteklasse kern 2001	Binnen zelfde kern	Naar andere kern	Totaal	waarvan aandeel	
				binnen zelfde kern	naar andere kern
	x 1 000			%	
Geen bevolkingskern	131,7	417,6	549,4	24,0	76,0
Minder dan 500 inwoners	9,2	56,0	65,1	14,1	85,9
500 tot 1 000 inwoners	19,6	72,4	91,9	21,3	78,7
1 000 tot 2 000 inwoners	48,2	125,3	173,5	27,8	72,2
2 000 tot 5 000 inwoners	142,0	246,2	388,3	36,6	63,4
5 000 tot 10 000 inwoners	193,1	248,4	441,5	43,7	56,3
10 000 tot 20 000 inwoners	328,7	322,3	651,0	50,5	49,5
20 000 tot 50 000 inwoners	628,3	486,6	1 114,9	56,4	43,6
50 000 tot 100 000 inwoners	606,2	377,2	983,4	61,6	38,4
100 000 tot 200 000 inwoners	846,9	445,2	1 292,0	65,5	34,5
200 000 tot 500 000 inwoners	407,5	183,7	591,2	68,9	31,1
500 000 of meer inwoners	1 173,2	387,6	1 560,8	75,2	24,8
Niet toegedeelde inwoners			61,7		
Totaal	4 534,7	3 368,5	7 964,9		

N.B. Omdat hier wordt uitgegaan van bestaande kernen in 2001, worden de verhuizingen naar nieuw ontstane kernen in de periode 2001–2006 gerekend tot verhuizingen naar het gebied buiten de kernen. Ruim 14 duizend personen verhuizen naar nieuw ontstane kernen na 2001, van wie ruim 800 vanuit het gebied buiten de kernen.

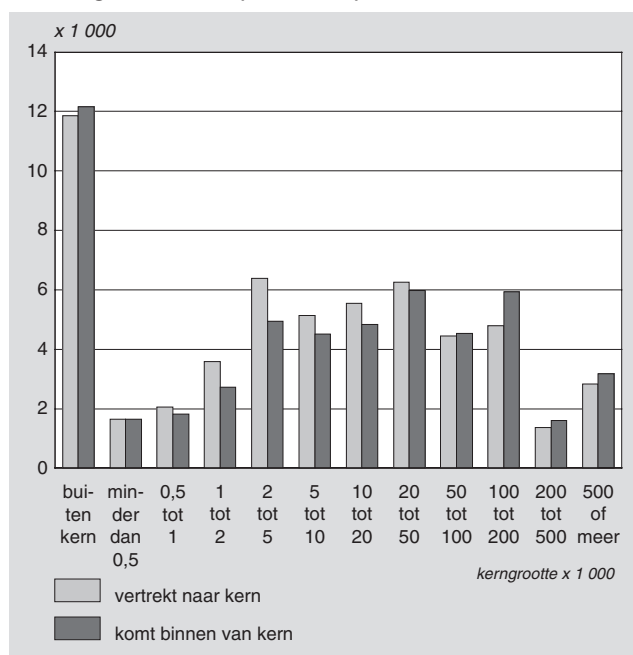
gebied buiten de kernen. Alleen Groot-'s-Gravenhage groeit in de periode 2001–2006, door zowel een immigratieoverschot als een netto instroom van verhuizers. Het negatieve vestigingsoverschot van de drie grootste kernen bedraagt 1,8 procent van de totale bevolking (2001–2006). Zo vertrekken personen uit Groot-'s-Gravenhage naar Zoetermeer, Groot-Rotterdam, woongebieden buiten bevolkingskernen, Groot-Amsterdam en Groot-Leiden. Inwoners uit Groot-Amsterdam verhuizen vooral naar Almere-Stad/Almere-Buiten, woongebieden buiten bevolkingskernen, Purmerend, Groot-Haarlem en Hoofddorp. Inwoners van Groot-Rotterdam hebben een voorkeur voor Groot-'s-Gravenhage, Barendrecht, woongebieden buiten bevolkingskernen, Groot-Dordrecht en Spijkenisse.

In de kernen tussen 20 duizend en 500 duizend inwoners groeit het aantal inwoners door verhuizing. In alle grootteklassen is de toename ten minste 0,8 procent. De toename is het hoogst (1,3 procent) in de klasse van 100 duizend tot 200 duizend inwoners. In deze grootteklassen worden ook de meeste nieuwe woningen gerealiseerd.

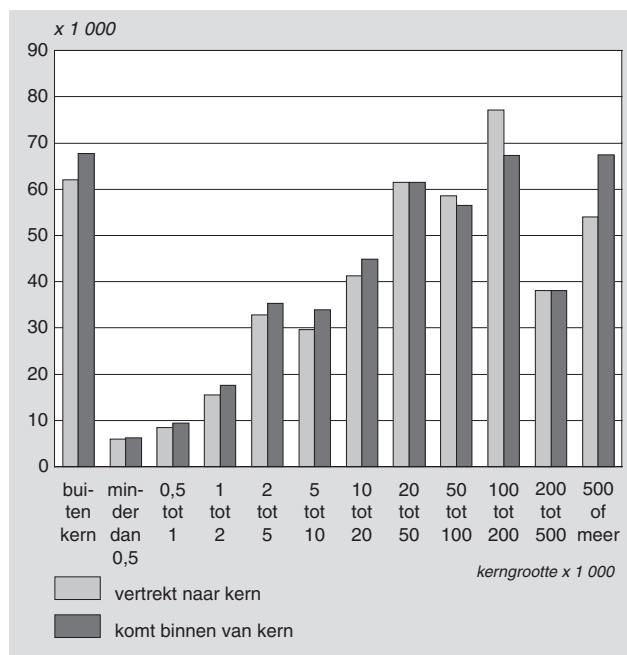
In kleinere kernen tussen duizend en 20 duizend inwoners varieert de verandering tussen 0,2 procent groei en 0,3 procent krimp. In de kleinste kernen is de bevolkingskrimp door verhuizing respectievelijk 2,2 procent (kernen van 500 tot 1000 inwoners) en 1,1 procent (kernen kleiner dan 500 inwoners).

Grafiek 4 toont de netto uitstroom vanuit de kernen kleiner dan 500 inwoners naar de grotere kernen. De netto uitstroom bedraagt ruim 4160 inwoners, 2,4 procent van de bevolking in 2001. Vanuit kernen groter dan 50 duizend inwoners en vanuit het gebied buiten de kernen verhuizen per saldo meer inwoners naar de kleinste landelijke kernen. Dit compenseert de uitstroom daar slechts ten dele. In totaal

4. Verhuizingen van en naar kernen met minder dan 500 inwoners in de periode 2001-2006. Naar grootteklasse (stand 2001).

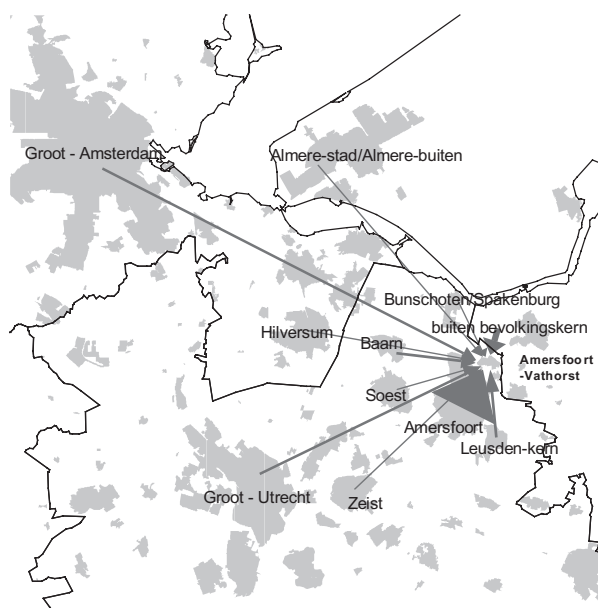
5. Verhuizingen van en naar kernen tussen 20 en 50 duizend inwoners in de periode 2001-2006. Naar grootteklasse (stand 2001).

is tussen 2001 en 2006 het aantal personen in de kleinste kernen met ruim 2040 inwoners afgenomen als gevolg van verhuizing.

Anders is de situatie in de steden met 20 duizend tot 50 duizend inwoners (grafiek 5). Deze kernen groeien door migratie vanuit de kleinere kernen en vanuit het gebied buiten de bevolkingskernen. Ook verhuizen meer mensen vanuit de grootste kernen naar dit type kernen dan andersom. Netto uitstroom vindt plaats vanuit kernen in de grootteklassen tussen 50 duizend en 500 duizend inwoners. Voorbeelden

3. Belangrijkste verhuisstromen naar Amersfoort-Vathorst in de periode 2001–2006

van kernen tussen 20 duizend en 50 duizend inwoners in 2001 zijn middelgrote steden als Schijndel/Wijbosch (ruim 20 duizend inwoners) en Zeist (bijna 50 duizend inwoners).

Nieuw gevormde kernen

Een aantal van de VINEX-locaties is (nog) gescheiden van de nabijgelegen hoofdkern, zoals de kern Amersfoort-Vathorst. Kaart 3 laat zien hoe deze kern groeit vanuit andere kernen of vanuit het gebied buiten de kernen. De meeste inwoners blijken afkomstig uit de kernen in het westen. Vanuit de kern Amersfoort verhuizen ruim 4,2 duizend inwoners naar deze nieuwbouwlocatie aan de andere kant van de snelweg. De bevolking van Amersfoort is daarmee de grootste leverancier van nieuwe inwoners van Amersfoort-Vathorst.

Literatuur

Eurostat, 1992, Definition of urban agglomeration in the European Community. Working party of 26-28 February 1992 on Demographic Statistics. Eurostat, Luxembourg.

Hall, P, M. Hall en C. Morgan, 1980, Definition and measurement of urban areas. A report on the Netherlands to the Commission of the European Communities. Department of Geography, Reading.

Leeuwen, N. van, 2006, Stedelijke omgeving blijft zich uitbreiden. CBS-webmagazine 18 april 2006.

Nicolaas, H. en A. Sprangers, 2007, Buitenlandse migratie in Nederland 1795–2006: de invloed op de bevolkingssamenstelling. *Bevolkingstrends* 55(4), blz. 32–46.

UNCS, UNECE, 1998, Conference of European Statisticians and Committee on Human Settlements. Recommendations for the 2000 Censuses of Population and Housing in the ECE region. *Statistical Standards and Studies*, no. 49. United Nations Statistical Commission, New York.

Vliegen, M., N. van Leeuwen en F. Kerkvliet, 2006, Bevolkingskernen in Nederland opnieuw afgebakend. Publicatie CBS website 6 februari 2006 (www.cbs.nl).

Vliegen, M. en N. van Leeuwen, 2006a, Bevolkingsconcentraties: van kleine kernen tot grote agglomeraties. *Bevolkingstrends* 53(4), blz. 14–21.

Vliegen, M. en N. van Leeuwen, 2006b, Ruimtelijke verspreiding van bevolkingskernen in Nederland. *Bevolkingstrends* 53(1), blz. 48–43.

Vliegen, M. en N. van Leeuwen, 2006c, Regionale verscheidenheid in bevolkingsconcentraties. Deel 1: Gemiddelde leeftijd en leeftijdsopbouw. *Bevolkingstrends* 53(1), blz. 54–60.

Vliegen, M. en N. van Leeuwen, 2006d, Regionale verscheidenheid in bevolkingsconcentraties. Deel 2: Huishoudensgrootte. *Bevolkingstrends* 53(2), blz. 48–54.

Vliegen, M. en N. van Leeuwen, 2006e, Regionale verscheidenheid in bevolkingsconcentraties. Deel 3: Gemiddelde leeftijd en leeftijdsopbouw. *Bevolkingstrends* 53(1), blz. 55–62.

Waarderingskamer, 1995, Stuf-WOZ. Regels voor de gegevenslevering door gemeenten aan afnemers in het kader van de Wet WOZ. Tekst herziene druk 31 oktober 1995. Waarderingskamer, Den Haag.

Bijlagen

1. Criteria voor afbakening van bevolkingskernen

Bij de afbakening van bevolkingskernen worden de conventies van de Verenigde Naties gevolgd. Een bevolkingskern is volgens de VN-definitie een locality:

Een 'locality' wordt omschreven als 'a distinct population cluster, that is, the population living in neighbouring buildings which either:

- a) *form a continuous built-up area with a clearly recognisable street formation; or*
- b) *though not part of such a built-up area, form a group to which a locally recognised place name is uniquely attached;*
- c) *though not coming within either of the above two requirements, constitute a group, none of which is separated from its nearest neighbour by more than 200 metres'.*

Hieraan wordt toegevoegd dat in de praktijk '...certain land-use categories should not be regarded as breaking the continuity of a built-up area. These categories are: industrial and commercial buildings and facilities, public parks, playgrounds and gardens, football fields and other sport facilities, bridged rivers, railway lines, canals, parking lots and other transport infrastructures, churchyards and cemeteries etc.' (UNCS, 1998). Door deze laatste toevoeging toont het begrip 'locality' verwantschap met het begrip 'continuous built-up area', dat ook veelvuldig in de internationale statistische literatuur wordt gebruikt. Dit begrip wordt omschreven als een 'area occupied by buildings and other structures. Areas covered by the kinds of structures described below are regarded as built-up areas:

- a) *buildings: residential buildings and related structures; industrial, commercial or utilities buildings and installations, such as factories, depots, stores, administrative buildings and churches;*
- b) *areas around and used by these structures: car parks; parks, lawns and gardens around a building; mines, spoil heaps and other tips connected with the extraction industries; disused industrial and mining sites;*
- c) *transport infrastructure: linear installations (railways, roads and motorways, water courses and canals crossed by a bridge or ferry); non-linear installations (airports, marshalling yards, motorway interchanges);*
- d) *public urban amenities: parks, public gardens and games and sports grounds, including installations, cemeteries, et cetera' (Eurostat 1992).*

In de VN-typing van 'locality' moet het woongebied onderdeel zijn van een kern en niet van bebouwd gebied waar aaneengesloten werkgebieden, zonder woongebied, ook een kern kunnen vormen.

In de Nederlandse situatie zal lintbebouwing niet worden geïnterpreteerd als onderdeel van een bevolkingskern. Eerdere Europese studies naar afbakening van kernen aan de hand van een administratieve indeling onderkennen dit probleem al (Hall et al., 1980). De definitie van een bevolkingskern in de Nederlandse situatie wordt dan het eerste deel van de VN-definitie:

'.. a distinct population cluster, that is, the population living in neighbouring buildings which [...] form a continuous built-up area with a clearly recognisable street formation'. Daarbij zullen bepaalde categorieën landgebruik de kern niet opsplitsen.

Verschillende woongebieden die minder dan 200 meter van elkaar verwijderd zijn, worden tot één bevolkingskern gerekend. Een uitzondering wordt gemaakt voor woongebieden die, hoewel meer dan 200 meter van elkaar, alleen gescheiden zijn door water en waarbij een brug of tunnel deze woongebieden verbindt. Deze woongebieden worden tot één kern gerekend.

De bevolkingskern moet daarnaast van enige omvang zijn. Samenvattend: Een bevolkingskern wordt gevormd door een aaneengesloten gebied van nabijgelegen woningen met aangrenzend functioneel gebied ten aanzien van het woongebied. Het bevat een herkenbaar stratenpatroon en een minimum aantal woningen of inwoners.

Het Bestand Bodemgebruik onderscheidt het landoppervlak naar 24 verschillende functies, en deelt wateroppervlakte toe aan 13 locaties en functies. De selectie van terreinen die een bevolkingskern vormen gebeurt in drie stappen.

De eerste stap is de selectie van het aaneengesloten woongebied, inclusief de wegen die deze gebieden scheiden. Het woongebied van het Bestand Bodemgebruik groepeerd woningen die minder dan 50 meter van elkaar af staan. Het woongebied kent een minimum omvang van één hectare.

Als tweede stap worden aangrenzende terreinen, met de functie bedrijventerrein, terrein met detailhandel en horeca, terrein met openbare voorzieningen en terrein met sociaal-culturele voorzieningen toegevoegd, echter alleen als deze terreinen grenzen aan woongebieden of door woongebieden omsloten zijn.

In de derde stap worden functionele gebruikscategorieën geselecteerd die in het reeds gevormde conglomeraat van woongebieden en overige gebieden liggen. Het gaat om begraafplaatsen, sportterreinen (niet golfterreinen), parken en plantsoenen, volkstuinten, dagrecreatieve terreinen, vliegvelden en bouwterreinen (exclusief bouwterreinen voor infrastructurele werken). Van vliegvelden is alleen het bebouwde deel onderdeel van een bevolkingskern voorzover dit terrein aansluit aan de reeds gevormde terreinen. Hoofdwegen, spoorwegen en binnenwater wordt aan de bevolkingskern toegevoegd voorzover deze worden ingesloten door de geselecteerde terreinen.

Een herkenbaar stratenpatroon is een andere voorwaarde waaraan een kern moet voldoen. Een dergelijk patroon bestaat minimaal uit drie met elkaar verbonden straten. Doorlopend evenwijdig liggende wegen, zoals op de hoog-

veenontginningsgronden, dienen om de 100 meter onderling verbonden te zijn. Het stratenpatroon volgt uit de weergave van de ligging van wegen en hun onderlinge verbindingen van het Nationaal Wegenbestand van het ministerie van Verkeer en Vervoer.

Lintbebouwing wordt niet tot een kern gerekend. De in Nederland veel voorkomende lintbebouwing, waarbij de bebouwing zich vaak aan één kant langs een kanaal of weg uitstrekt, wordt hiermee uitgesloten als onderdeel van een bevolkingskern.

Ten slotte worden verschillende bevolkingskernen waarbij de woongebieden via de weg minder dan 200 meter van elkaar gescheiden zijn tot één bevolkingskern samengevoegd.

Een bevolkingskern moet ten minste 25 woningen bevatten. Dit aantal komt overeen met het minimum van 25 adressen dat de Financiële verhoudingswet (Fvw) hanteert bij de afbakening van een zogeheten Fvw-woonkern.

Niet alle inwoners wonen in een woning. Ook terreinen van woonwagenkampen worden in het Bestand Bodemgebruik tot woongebied gerekend. Hiervoor wordt bij de afbakening een alternatieve ondergrens van minimaal 50 inwoners gehanteerd. Een bevolkingskern zal daarom minimaal 25 woonadressen of 50 inwoners en een regelmatig stratenpatroon moeten hebben.

2. Gebruik van nieuwe bronnen voor een voorlopige afbakening van de kernen van 2006

Een gepubliceerd Bestand Bodemgebruik levert de terreinen voor een definitieve afbakening. Het stratenpatroon zal worden geïnterpreteerd met behulp van het Nationaal Wegenbestand. Publicatie van het Bestand Bodemgebruik 2006 wordt verwacht in 2009.

Door het beschikbaar komen van het bestand Adres Coördinaten van Nederland van het Kadaster is het mogelijk geworden registergegevens van woningen en inwoners aan het aardoppervlak te koppelen. Zo kunnen gegevens uit het CBS-Woningregister, een registratie van alle woningen in Nederland en de Gemeentelijke Basisadministratie persoonsgegevens (GBA) op het aardoppervlak worden geprojecteerd en zijn ruimtelijke bewerkingen, zoals clustering van nabijgelegen woningen en bewoonde adressen, mogelijk.

Grenzen van bestaande bevolkingskernen kunnen worden aangepast aan de hand van dergelijke geclusterde groepen woningen. Omdat met een dergelijke methode niet de overige te gebruiken functionele terreinen voor 2006 kunnen worden afgeleid, is een op deze wijze aangepaste grens van een bevolkingskern een voorlopige grens. Definitieve begrenzing van de kernen 2006 is pas mogelijk na publicatie van het Bestand Bodemgebruik van 2006. De nieuw te vormen voorlopige begrenzing van de bevolkingskernen fungeert daarom als een clusteringspolygoon, een buitengrens waarbij adressen van woningen en inwoners die zich binnen die grenzen bevinden aan die bepaalde kern worden toegerekend.

Het Woningregister bevat een viertal woningtypen, te weten woning, wooneenheid, recreatiewoning en de bijzondere

woongebouwen, zoals verzorgingshuizen, verpleeghuizen, ziekenhuizen en gevangenissen. Bij bepaling van uitbreiding van het woongebied van de kernen worden de typen woning en wooneenheid gebruikt. Boerderijen worden tot 'overig agrarisch gebied' gerekend, maar staan in het Woningregister als woning te boek. De boerderijen zullen daarom in de selectie van te groeperen woningen moeten worden uitgesloten. Dit type woning wordt achterhaald door het woonadres te koppelen met het objecttype 'boerderij' uit de WOZ-registratie (Waarderingskamer, 1995).

Woonwagens komen, als roerend goed, niet voor in het Woningregister. Het woongebied gevormd door bewoning van woonwagens kan worden opgespoord door de woonadressen van inwoners uit de GBA te clusteren binnen een bepaalde onderlinge afstand. Eerder geselecteerde boerderijen zullen ook van de bewoonde adressen moeten worden uitgesloten.

In de omschrijving van het woongebied in het Bestand Bodemgebruik bedraagt de onderlinge afstand tussen nabijgelegen woningen maximaal 50 meter. Een dergelijk terrein is minimaal één hectare groot en bevat minimaal vijf woningen.

Door koppeling van het Woningregister en de GBA aan het bestand Adres Coördinaten van Nederland zijn alleen gegevens per adrespunt bekend. Als maximale afstand om tot één gebied te worden aangemerkt wordt daarom vijf meter extra tussen adrespunten aangehouden. Adrespunten van geselecteerde adressen uit het Woningregister en de GBA worden via een bufferprocedure tot één verzameling gerekend wanneer de adrespunten onderling maximaal 55 meter van elkaar verwijderd zijn. Aan iedere polygoon van een verzameling wordt het aantal woningen of inwoners gekoppeld.

Tijdens de afleiding van de voorlopige grenzen van bevolkingskernen 2006 worden de volgende bronnen gebruikt:

- De afbakening van bevolkingskernen 2001
- Het Bestand Bodemgebruik 2003
- Het Woningregister 2006
- De WOZ-Stufcap 2006
- De Gemeentelijke Basisadministratie 2006
- Adres Coördinaten van Nederland 2006
- Het Nationaal Wegenbestand 2006
- Luchtfoto's van Nederland van het jaar 2006

Tabel 1
Aantal bevolkingskernen, inwoners en woningen naar kerngrootte en provincie, 2006

	Kerngrootte								Totaal
	minder dan 500 inwoners	500 tot 2 000 inwoners	2 000 tot 5 000 inwoners	5 000 tot 10 000 inwoners	10 000 tot 20 000 inwoners	20 000 tot 50 000 inwoners	50 000 tot 100 000 inwoners	100 000 of meer inwoners	
Bevolkingskernen									
Groningen	69	46	18	5	4	3		1	146
Friesland	123	96	25	9	5	3	1		262
Drenthe	57	35	24	4	4	2	2		128
Overijssel	52	38	21	16	12	4	4	1	148
Flevoland	4	11	3	1	2	3	1	1	26
Gelderland	87	109	37	27	27	13	2	3	305
Utrecht	27	18	13	14	5	9	2	2	90
Noord-Holland	57	47	33	21	8	10	6	3	185
Zuid-Holland	46	50	38	20	16	14	3	5	192
Zeeland	57	52	24	6	1	4			144
Noord-Brabant	58	105	57	30	26	11	4	4	295
Limburg	57	92	41	12	6	6	2	2	218
Totaal	694	699	334	165	116	82	27	22	2.139
<i>x 1 000</i>									
Inwoners									
Groningen	15,2	48,9	55,7	36,2	64,4	75,1		190,2	485,7
Friesland	30,2	94,9	80,8	67,0	64,1	105,2	88,2		530,4
Drenthe	13,4	36,4	76,8	28,9	50,0	65,5	113,8		384,8
Overijssel	15,3	38,8	69,1	115,7	182,7	111,2	298,3	128,7	959,9
Flevoland	0,7	9,4	10,1	6,1	35,0	69,2	68,9	153,9	353,2
Gelderland	23,8	116,1	114,8	184,9	357,4	383,7	129,4	396,3	1 706,4
Utrecht	6,9	20,7	41,6	96,3	79,5	291,4	122,1	441,1	1 099,7
Noord-Holland	14,6	52,1	104,2	141,1	123,2	302,0	456,2	1 284,8	2 478,1
Zuid-Holland	12,0	57,1	127,4	146,5	225,2	405,0	210,0	2 122,1	3 305,1
Zeeland	12,8	59,1	71,5	41,8	10,2	135,8			331,2
Noord-Brabant	16,6	109,8	197,4	214,5	358,1	315,2	248,1	722,6	2 182,4
Limburg	13,6	96,5	141,0	84,5	70,1	211,1	108,1	294,6	1 019,4
Totaal	175,0	739,9	1 090,4	1 163,5	1 619,9	2 470,4	1 843,1	5 734,3	14 836,3
<i>x 1 000</i>									
Woningen									
Groningen	6,5	20,6	23,2	14,6	28,7	33,5		87,5	214,6
Friesland	12,7	39,5	34,2	28,8	27,5	47,2	42,9		232,8
Drenthe	5,2	15,1	32,3	12,3	21,4	28,5	50,3		165,1
Overijssel	5,5	14,2	26,9	43,8	74,0	43,8	132,9	56,6	397,5
Flevoland	0,3	3,9	4,0	2,3	11,4	28,0	28,2	58,6	136,8
Gelderland	8,9	43,8	45,1	74,9	142,3	154,7	54,1	173,7	697,7
Utrecht	2,6	7,9	16,3	39,2	31,3	120,8	49,7	187,7	455,4
Noord-Holland	6,1	21,6	42,5	57,4	53,7	129,0	194,5	624,5	1 129,3
Zuid-Holland	4,8	22,2	50,2	59,0	91,1	169,6	88,1	982,4	1 467,3
Zeeland	7,8	26,7	30,5	17,4	4,5	62,5			149,4
Noord-Brabant	6,2	42,4	77,4	85,0	145,0	129,6	106,3	317,4	909,3
Limburg	5,4	38,9	57,9	35,3	29,3	94,4	49,4	138,5	449,0
Totaal	71,9	296,7	440,8	470,0	660,1	1 041,6	796,4	2 626,8	6 404,2

De voorlopige afbakening vindt plaats op het beeldscherm. Een aantal relevante bronnen worden op het beeldscherm geprojecteerd. De meest efficiënte werkwijze bleek de voorgaande begrenzing van bevolkingskernen 2001, waarvan de lintbebouwing al is afgescheiden, aan te passen aan de ligging van relevante terreinen bodemgebruik van het Bestand Bodemgebruik 2003. Vervolgens is dit uitgebreid met geclusterde adressen van het Woningregister en de GBA die buiten deze samenvoeging liggen. Deze uitbreiding zal aan de minimumeisen van de afbakening van het Bestand Bodemgebruik moeten voldoen, wat inhoudt dat het minimaal één hectare moet bedragen als het niet direct aan al bestaand woongebied grenst. Het Nationaal

Wegenbestand wordt afgebeeld om een regelmatig stratenpatroon te kunnen vaststellen.

Door eerdergenoemde kaarten op een beeldscherm te projecteren kan, met gebruik van luchtfoto-opnamen, op een snelle wijze een afbakening plaatsvinden. Ook nieuwe verzamelingen van woningen van voldoende omvang die nog niet in het Bestand Bodemgebruik 2003 worden aangegeven en bouwterreinen rond bestaande kernen worden met behulp van luchtfoto's geïnterpreteerd en aan de kernen van 2006 toegevoegd.

Ten slotte worden aan de afgebakende kernen 2006 woningen en inwoners toegekend. Toetsing op de minimale omvang bepaalt of de kernen voldoen aan de drempelwaarden.

Tabel 2
Aandeel bevolkingskernen, inwoners en woningen naar kerngrootte en provincie, 2006

	Kerngrootte								Totaal
	minder dan 500 inwoners	500 tot 2 000 inwoners	2 000 tot 5 000 inwoners	5 000 tot 10 000 inwoners	10 000 tot 20 000 inwoners	20 000 tot 50 000 inwoners	50 000 tot 100 000 inwoners	100 000 of meer inwoners	
	%								
Bevolkingskernen									
Groningen	47,3	31,5	12,3	3,4	2,7	2,1		0,7	100
Friesland	46,9	36,6	9,5	3,4	1,9	1,1	0,4		100
Drenthe	44,5	27,3	18,8	3,1	3,1	1,6	1,6		100
Overijssel	35,1	25,7	14,2	10,8	8,1	2,7	2,7	0,7	100
Flevoland	15,4	42,3	11,5	3,8	7,7	11,5	3,8	3,8	100
Gelderland	28,5	35,7	12,1	8,9	8,9	4,3	0,7	1,0	100
Utrecht	30,0	20,0	14,4	15,6	5,6	10,0	2,2	2,2	100
Noord-Holland	30,8	25,4	17,8	11,4	4,3	5,4	3,2	1,6	100
Zuid-Holland	24,0	26,0	19,8	10,4	8,3	7,3	1,6	2,6	100
Zeeland	39,6	36,1	16,7	4,2	0,7	2,8			100
Noord-Brabant	19,7	35,6	19,3	10,2	8,8	3,7	1,4	1,4	100
Limburg	26,1	42,2	18,8	5,5	2,8	2,8	0,9	0,9	100
Totaal	32,7	32,7	15,7	7,7	5,3	3,8	1,3	1,0	100
Inwoners									
Groningen	3,1	10,1	11,5	7,5	13,3	15,5		39,2	100
Friesland	5,7	17,9	15,2	12,6	12,1	19,8	16,6		100
Drenthe	3,5	9,5	19,9	7,5	13,0	17,0	29,6		100
Overijssel	1,6	4,0	7,2	12,1	19,0	11,6	31,1	13,4	100
Flevoland	0,2	2,7	2,9	1,7	9,9	19,6	19,5	43,6	100
Gelderland	1,4	6,8	6,7	10,8	20,9	22,5	7,6	23,2	100
Utrecht	0,6	1,9	3,8	8,8	7,2	26,5	11,1	40,1	100
Noord-Holland	0,6	2,1	4,2	5,7	5,0	12,2	18,4	51,8	100
Zuid-Holland	0,4	1,7	3,9	4,4	6,8	12,3	6,4	64,2	100
Zeeland	3,9	17,8	21,6	12,6	3,1	41,0			100
Noord-Brabant	0,8	5,0	9,0	9,8	16,4	14,4	11,4	33,1	100
Limburg	1,3	9,5	13,8	8,3	6,9	20,7	10,6	28,9	100
Totaal	1,2	5,0	7,3	7,8	10,9	16,7	12,4	38,7	100
Woningen									
Groningen	3,0	9,6	10,8	6,8	13,4	15,6		40,8	100
Friesland	5,5	17,0	14,7	12,4	11,8	20,3	18,4		100
Drenthe	3,1	9,2	19,6	7,4	13,0	17,3	30,5		100
Overijssel	1,4	3,6	6,8	11,0	18,6	11,0	33,4	14,2	100
Flevoland	0,2	2,8	3,0	1,7	8,4	20,5	20,6	42,8	100
Gelderland	1,3	6,3	6,5	10,7	20,4	22,2	7,8	24,9	100
Utrecht	0,6	1,7	3,6	8,6	6,9	26,5	10,9	41,2	100
Noord-Holland	0,5	1,9	3,8	5,1	4,8	11,4	17,2	55,3	100
Zuid-Holland	0,3	1,5	3,4	4,0	6,2	11,6	6,0	67,0	100
Zeeland	5,2	17,9	20,4	11,7	3,0	41,8			100
Noord-Brabant	0,7	4,7	8,5	9,4	15,9	14,3	11,7	34,9	100
Limburg	1,2	8,7	12,9	7,9	6,5	21,0	11,0	30,8	100
Totaal	1,1	4,6	6,9	7,3	10,3	16,3	12,4	41,0	100

Tabel 3
Toename van het aantal inwoners en woningen in de periode 2001–2006 naar kerngrootte en provincie

	Kerngrootte								Totaal
	minder dan 500 inwoners	500 tot 2 000 inwoners	2 000 tot 5 000 inwoners	5 000 tot 10 000 inwoners	10 000 tot 20 000 inwoners	20 000 tot 50 000 inwoners	50 000 tot 100 000 inwoners	100 000 of meer inwoners	
	<i>x 1 000</i>								
Inwoners									
Groningen	-1,2	3,4	-0,2	0,3	-0,8	1,3		3,8	6,5
Friesland	0,3	3,4	-1,3	1,5	0,5	3,6	1,7		9,7
Drenthe	0,3	-2,6	5,5	0,3	0,3	1,3	4,2		9,3
Overijssel	0,8	-0,3	2,5	-4,9	19,0	2,2	5,3	0,3	24,7
Flevoland	-0,2	1,2	5,2	-4,7	2,7	2,0	6,5	28,0	40,6
Gelderland	-1,5	1,7	-2,4	1,7	16,4	11,4	4,7	7,6	39,6
Utrecht	1,7	-0,2	-4,3	13,4	0,9	13,2	0,4	26,3	51,4
Noord-Holland		-3,7	1,0	12,6	-15,5	28,0	27,3	12,0	61,6
Zuid-Holland	0,9	-1,3	1,1	1,1	-16,9	38,4	1,1	32,7	57,0
Zeeland	0,5	0,8	-4,3	5,3	-0,1	2,4			4,5
Noord-Brabant	-0,6	-2,1	-3,3	-28,9	41,4	6,3	5,8	19,9	38,5
Limburg	-0,3	2,9	-0,3	-5,3		0,2	0,3	-8,0	-10,4
Totaal	0,7	3,2	-0,9	-7,6	47,8	110,1	57,3	122,6	333,2
Woningen									
Groningen	-0,3	1,5	0,1	0,3	-0,5	1,4		0,3	2,7
Friesland	0,4	2,2	0,4	1,0	0,9	2,6	1,1		8,5
Drenthe	0,2	-0,8	2,7	0,5	0,8	1,0	2,5		6,9
Overijssel	0,5	-0,1	1,6	-1,2	9,0	1,7	4,8	0,9	17,2
Flevoland	-0,1	0,5	2,1	-1,8	1,0	1,1	1,7	10,3	14,8
Gelderland	-0,6	1,4	0,8	2,4	9,9	7,1	2,5	4,2	27,7
Utrecht	0,8		-1,3	5,6	0,9	6,6	1,8	10,7	25,0
Noord-Holland	0,4	-0,9	2,0	5,3	-4,9	13,6	15,1	12,9	43,5
Zuid-Holland	0,7	0,2	2,2	2,4	-3,8	18,8	2,0	31,5	54,0
Zeeland	0,4	0,6	-1,1	2,3	0,2	2,3			4,7
Noord-Brabant	-0,1	0,6	1,2	-9,9	21,0	5,5	3,3	12,6	34,2
Limburg	0,2	2,8	2,1	-0,6	0,9	3,1	1,5	2,4	12,5
Totaal	2,4	8,1	12,6	6,3	35,5	64,8	36,2	85,9	251,8